

EVALUATION OF CURRICULUM QUALITY AND ITS INTERNATIONAL ALIGNMENT

Graduate Students, SABAH groups, Azerbaijan State Pedagogical University

Narmin Abdurahimova

a.narrminn@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-1021-2562>

Madina Huseynzade

medinehuseynzade89@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-1366-5059>

Sevil Gafarova

sevilqafarova1@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-2136-2496>

Madina Mammadova

madinammdva7@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0009-1992-5859>

Fatima Rahimova

fatime.rehimova29@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0000-9558-7307>

Ulkar Safarli

ulker.seferli.2003@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-1514-8410>

Abstract. This article provides a comparative analysis of the quality of curricula and their alignment with international standards based on the experiences of various countries. The main objective of the study is to determine the level of alignment between Azerbaijan's general education curriculum and international educational standards, to identify existing challenges, and to define directions for improvement. Within the framework of the research, the impact of the curriculum on the development of knowledge, skills, and competencies, its responsiveness to labor market demands, the implementation of interdisciplinary integration, the balance between theoretical and practical components, the integration of social justice and inclusivity principles, as well as quality assurance and monitoring mechanisms are analyzed. The responses of the participants indicate that modern curriculum models are oriented toward digitalization, experiential learning, and the development of global competencies. The article compares Azerbaijan's curriculum with international practices, identifies its strengths and areas requiring improvement, and presents scientifically grounded recommendations for organizing curricula in a more flexible, practice-oriented manner aligned with global trends.

Keywords: teaching program, curriculum, quality, alignment with international standards, educational reforms.

DOI: 10.30546/2709-2488.2026.002.507873

To cite this article: Evaluation of curriculum quality and its international alignment. *Journal of Preschool and Primary Education*, Special issue – "Master's research", pp. 97-118.

Article history: received – 10.04.2026; accepted – 04.05.2026.

TƏDRİS PROQRAMININ KEYFİYYƏTİ VƏ BEYNƏLXALQ UYGUNLUĞUNUN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, SABAH qrupu magistrantları

Nərmin Abdurəhimova

a.narrminn@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-1021-2562>

Mədinə Hüseynzadə

medinehuseynzade89@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-1366-5059>

Sevil Qafarova

sevilqafaroval@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-2136-2496>

Mədinə Məmmədova

madinammmdva7@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0009-1992-5859>

Fətimə Rəhimova

fatime.rehimova29@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0000-9558-7307>

Ülkər Səfərli

ulker.seferli.2003@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-1514-8410>

Annotasiya. Bu məqalədə tədris proqramlarının keyfiyyəti və beynəlxalq standartlara uyğunluğu müxtəlif ölkələrin təcrübələri əsasında müqayisəli təhlil olunur. Tədqiqatın əsas məqsədi Azərbaycanın ümumtəhsil kurikulumunun beynəlxalq təhsil standartları ilə uyğunluq səviyyəsini müəyyən etmək, mövcud problemləri üzə çıxarmaq və təkmilləşdirmə istiqamətlərini müəyyənləşdirməkdir. Araşdırma çərçivəsində kurikulumun bilik, bacarıq və kompetensiyaların formalaşdırılmasına təsiri, əmək bazarının tələblərinə cavab vermə səviyyəsi, fənlərarası inteqrasiyanın tətbiqi, nəzəri və praktik komponentlər arasında balans, sosial ədalət və inklüzivlik prinsiplərinin inteqrasiyası, eləcə də keyfiyyət təminatı və monitorinq mexanizmləri təhlil edilmişdir. Respondentlərin cavabları göstərir ki, müasir kurikulum modelləri rəqəmsallaşma, təcrübə əsaslı öyrənmə və qlobal bacarıqların inkişafına yönəlmişdir. Məqalədə Azərbaycan kurikulumu beynəlxalq təcrübə ilə müqayisə edilərək onun güclü tərəfləri və inkişaf etdirilməli istiqamətləri müəyyən edilmiş, tədris proqramlarının daha çevik, praktik yönümlü və qlobal trendlərə uyğun şəkildə təşkili üçün elmi əsaslandırılmış tövsiyələr irəli sürülmüşdür.

Açar sözlər: ümumtəhsil, tədris proqramı, kurikulum, keyfiyyət, beynəlxalq standartlara uyğunluq, təhsil islahatları.

DOI: 10.30546/2709-2488.2026.002.507873

Məqaləyə istinad: Tədris proqramının keyfiyyəti və beynəlxalq uyğunluğunun qiymətləndirilməsi. «Məktəbəqədər və ibtidai təhsil», Xüsusi buraxılış – “Magistr tədqiqatları”, səh. 97-118.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 10.04.2026; qəbul edilib – 04.05.2026.

Giriş / Introduction

Təhsil sistemləri müasir dövrdə cəmiyyətin və fərdlərin inkişafını təmin edən ən vacib sahələrdən biridir. Bu inkişaf yalnız nəzəri biliklərlə məhdudlaşmır, həm də tələbələrin həyatda qarşılaşacaqları müxtəlif çətinlikləri aşmaq üçün onlarda praktik bacarıqları inkişaf etdirmək məqsədi daşıyır. Tədris proqramlarının beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, müasir təhsil sistemlərində əsas prioritetlərdən birinə çevrilmişdir. Təhsil islahatları çərçivəsində kurikulumun keyfiyyəti və beynəlxalq uyğunluğu, həm tələbələrin uğurlu gələcəyinə, həm də cəmiyyətin inkişafına töhfə verəcək əsas amillərdən biridir [Adilah, N., 2023].

Beynəlxalq təcrübə, kurikulum islahatlarının yalnız tədris məzmununu deyil, həm də müəllimlərin peşəkar inkişafını və tədris metodlarını yeniləməyi hədəflədiyini göstərir. Çexiya Respublikasında aparılan təhsil tədqiqatları göstərir ki, kurikulum islahatlarının uğurlu tətbiqi yalnız müəllimlərin peşəkar inkişafı ilə mümkündür və bu inkişaf tələbələrə tətbiqi bacarıqlar qazandırmaq üçün vacibdir [Hasnul, N., 2011]. Tədris proqramları tələbələrin yalnız nəzəri biliklərini deyil, həm də sosial və praktiki bacarıqlarını inkişaf etdirməyə yönəlməlidir. Bu yanaşmalar tədrisin keyfiyyətini artırmaqla yanaşı, şagirdlərin gələcək həyatlarına daha yaxşı hazır olmalarını təmin edir [Wulandari, Y., 2025].

Azərbaycan təhsil sistemində kurikulum islahatları, əsasən, tədris metodlarının inkişafı və şagirdyönümlü yanaşmanın tətbiqinə yönəlmişdir. Lakin bu dəyişikliklərin müəllimlər tərəfindən necə qəbul edildiyi və bu islahatların tədris prosesində necə tətbiq olunduğu hələ də geniş müzakirə olunur. Müəllimlərin kurikulum dəyişikliklərinə uyğunlaşması və bu islahatların peşəkar inkişafı ilə əlaqələndirilməsi tədris proqramlarının effektivliyini artırır. Lakin respondentlərin verdiyi cavablara əsasən, tədris proqramlarının dəyişdirilməsi prosesində bəzi çətinliklər mövcuddur. Məsələn, müəllimlərə verilən təlimlər və dəstək mexanizmlərinin olmaması, onların dəyişiklikləri tətbiq etmələrini çətinləşdirir.

Beynəlxalq təcrübə, müəllimlərin kurikulum islahatlarına uyğunlaşmasında ən mühüm amillərdən birinin onlara mütəmadi təlim və dəstək verilməsi olduğunu göstərir. ABŞ və Böyük Britaniyada həyata keçirilən tədris islahatları müəllimlərin tədris metodlarını və bacarıqlarını inkişaf etdirmək məqsədi daşıyır. Bu yanaşmalar müəllimlərin peşəkar inkişafına və tədris keyfiyyətinə müsbət təsir göstərir [Hasnul, N., 2011]. Azərbaycanda isə müəllimlərə verilən təlimlər və resurslar hələ də məhduddur və bu da kurikulum islahatlarının effektiv tətbiqini əngəlləyir. Bu məsələlərə diqqət yetirilməklə, tədris proqramlarının keyfiyyəti və beynəlxalq uyğunluğu artırıla bilər [Wulandari, Y., 2025].

Tədqiqatın məqsədi, Azərbaycanın ümumtəhsil kurikulumunun beynəlxalq

təhsil sistemləri ilə uyğunluğunu qiymətləndirmək və bu sahədəki problemləri təhlil edərək, təkmilləşdirmə üçün təkliflər irəli sürməkdir. Tədqiqat beynəlxalq təcrübələrə əsaslanaraq, Azərbaycanın təhsil sistemindəki kurikulum islahatlarının müəllimlərə və tələbələrə təsirini analiz edir, həmçinin bu islahatların təhsil keyfiyyətinə olan təsirini qiymətləndirir.

Problemin qoyuluşu

Müasir dövrdə, qloballaşma, rəqəmsallaşma və əmək bazarının sürətlə dəyişən tələbləri təhsil sistemlərinin və kurikulumların yenidən nəzərdən keçirilməsini zəruri edir. Bir çox ölkələrdə tədris proqramları beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılsa da, bu uyğunluğun real tətbiq səviyyəsi və effektivliyi mübahisəli olaraq qalır. Xüsusilə Azərbaycan təhsil sistemində kurikulum islahatlarının beynəlxalq təcrübə ilə nə dərəcədə səsleşdiyi, nəzəri biliklərlə praktik bacarıqlar arasında balansın hansı səviyyədə təmin olunduğu və əmək bazarı ilə əlaqənin nə qədər güclü olduğu elmi təhlil tələb edən məsələlərdəndir. Problemin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, kurikulumun beynəlxalq uyğunluğu ilə onun yerli sosial-mədəni kontekstə adaptasiyası arasında optimal tarazlığın necə qurulması hələ də aktual elmi və praktik sual olaraq qalır.

Metodologiya

Tədqiqatda keyfiyyətə əsaslanan yanaşma tətbiq edilmişdir. Müxtəlif ölkələri təmsil edən respondentlərin cavabları müqayisəli və təsviri təhlil üsulu ilə araşdırılmışdır. Məlumatların toplanması zamanı sorğu metodundan istifadə edilmiş, əldə olunan nəticələr tematik analiz vasitəsilə sistemləşdirilmişdir, həmçinin beynəlxalq elmi ədəbiyyatın təhlili aparılmış, kurikulumun keyfiyyəti, beynəlxalq uyğunluq, fənlərarası inteqrasiya, inklüzivlik və əmək bazarı ilə əlaqə kimi meyarlar əsasında müqayisəli qiymətləndirmə həyata keçirilmişdir.

Əsas hissə / Main Part

Tədris proqramları və kurikulum islahatlarının təhlili

Sual 1. Kurikulum tələbələrin bilik, bacarıq və kompetensiyalarının inkişafına necə kömək edir?

Bu sualın məqsədi kurikulumun tələbələrin bilik, bacarıq və kompetensiyalarının formalaşmasında və inkişafında rolunu müəyyənləşdirmək, təlim prosesinin nə dərəcədə tələbəyönümlü, tətbiqyönümlü və kompetensiya əsaslı qurulduğunu qiymətləndirməkdir.

R5 – Kurikulum strukturlaşdırılmış öyrənməni təmin etməklə şagirdlərdə bilik, bacarıq və kompetensiyaları inkişaf etdirməyə kömək edir, müxtəlif fənlər

Tədris proqramının keyfiyyəti və beynəlxalq uyğunluğunun qiymətləndirilməsi

üzrə əsas bilikləri formalaşdırır, problem həlli və kommunikasiya kimi praktiki bacarıqları gücləndirir və tənqidi düşüncə, yaradıcılıq və komanda işi kimi kompetensiyaları inkişaf etdirir.

R7 – Kurikulum öyrənmə üçün strukturlaşdırılmış çərçivə təmin etməklə şagirdlərin bilik, bacarıq və kompetensiyalarını inkişaf etdirməkdə həyati rol oynayır. Tələbələrin nə öyrənməli olduğunu müəyyən edir, əsas bacarıq və kompetensiyaları inkişaf etdirməyə kömək edir və akademik konsepsiyaları real dünya təbiiqləri ilə bağlayır. Beləliklə, kurikulum akademik, karyera və ondan kənar uğur üçün hərtərəfli təhsil təmin edir.

R10 – Kurikulum tələbələrə tənqidi düşünməyi, problemləri həll etməyi və riyazi rəqəmlərdən real vəziyyətlərdə istifadə etməyi öyrədir. Rəqəmlərlə işləmək özünəinam formalaşdırır, məlumatları təhlil etməyi öyrədir və fikirlərini aydın ifadə etməyə kömək edir.

Müxtəlif ölkələrdən olan respondentlərin cavabları göstərir ki, kurikulumun əsas funksiyası yalnız bilik ötürmək deyil, eyni zamanda tələbələrdə tənqidi düşünmə, problem həllətmə, yaradıcılıq, müstəqil öyrənmə və praktik tətbiq bacarıqlarını formalaşdırmaqdır.

Bir çox ölkələrdə (İtaliya, Kanada və Böyük Britaniya) kurikulum nəzəri biliklə praktik tətbiqin əlaqələndirilməsi üzərində qurulub. ABŞ və Almaniya kimi ölkələrdə isə laboratoriya işi, layihələr, tədqiqat və istehsalat təcrübələri ön plana çıxır.

Asiya ölkələri üzrə respondentlərdən (Cənubi Koreya və Filippin) alınan cavablarda strukturlaşdırılmış və mərhələli təlimin biliklərin möhkəmlənməsində mühüm rol oynadığı vurğulanır. Azərbaycan və Qana Respublikası üzrə keçirilən sorğunun nəticələri göstərir ki, iştirakçılar kurikulumun problem həllinə və tənqidi düşünməyə töhfə verdiyini qeyd etsə də, praktik tətbiqin artırılmasının vacibliyini qeyd edirlər.

Ümumilikdə, cavablar kurikulumun tələbələri ömürboyu öyrənən, çevik və cəmiyyətə faydalı fərdlər kimi formalaşdırmaq məqsədi daşdığını göstərir.

Sual 2. Kurikulum məzmunu əmək bazarının tələblərinə nə dərəcədə cavab verir?

Bu sualın məqsədi kurikulum məzmununun əmək bazarının mövcud və gələcək tələblərinə uyğunluq səviyyəsini araşdırmaq, təhsil və məşğulluq arasında əlaqənin nə dərəcədə təmin olunduğunu və kurikulumun praktiki bacarıqların formalaşdırılmasına xidmət edib-etmədiyini müəyyən etməkdir.

R1 – Kurikulum əmək bazarının ehtiyaclarına uyğunlaşır, sənaye tərəfindən tələb olunan bacarıq və kompetensiyaları daxil edir, lakin davamlı yeniləmələr və sənaye tərəfdaşlıqları tələb edir.

R7 – Kompüter elmləri kurikulumunun məzmunu tez inkişaf edən əmək

bazarının tələbləri ilə ayaqlaşmaqda çox vaxt çətinlik çəkir, bu da tələbələrin öyrəndikləri ilə işəgötürənlərin tələb etdiyi bacarıqlar arasında boşluq yaradır. Lakin bir çox qurumlar indi sənaye xüsusi kursları, layihələri və sertifikatları daxil edərək bu boşluğu aradan qaldırır, süni intellekt (Sİ), kibertəhlükəsizlik və informasiya elmi kimi tələb olunan sahələrə diqqət yetirir.

R11 – Yaxşıdır, lakin hələ də bir qədər nəzəriyyədir. Düşünürəm ki, həqiqətən işə başlayanda daha çox öyrənirsən. Lakin kurikulum əsas biliklərin formalaşdırılması üçün faydalıdır.

Cavabların böyük əksəriyyətində kurikulumun əmək bazarına ümumilikdə uyğun olduğu, lakin davamlı yenilənməyə ehtiyac duyduğu qeyd olunur. ABŞ, İtaliya və Böyük Britaniyada sənaye nümayəndələrinin iştirakı, məsləhət şuraları və ixtisaslaşmış proqramlar vasitəsilə bu uyğunluq gücləndirilir.

Kanada və Cənubi Koreya kimi ölkələrdə kurikulumun əsas üstünlüyü ötürülən bilən bacarıqların (problem həllətmə, əməkdaşlıq, adaptasiya) inkişaf etdirilməsidir. Almaniyada və Qana Respublikası üzrə aparılan sorğuda isə nəzəri biliklərin üstünlük təşkil etdiyi, real iş mühiti təcrübəsinin isə nisbətən məhdud olduğu vurğulanır.

Azərbaycan və Filippindən olan iştirakçıların cavabları kurikulumun aktual mövzuları əhatə etdiyini, lakin müasir əmək bazarı trendlərinə uyğunlaşma baxımından təkmilləşdirilməsinin vacib olduğunu göstərir.

Nəticə etibarilə, kurikulumun əmək bazarına uyğunluğu onun sənaye ilə əməkdaşlıq səviyyəsindən və çevik yenilənmə mexanizmlərindən birbaşa asılıdır.

Sual 3. Kurikulumda fənlərin ardıcılığı və koordinasiyası öyrənmə prosesini necə asanlaşdırır?

Bu sualın məqsədi kurikulumda fənlərin ardıcılığının və qarşılıqlı əlaqəsinin öyrənmə prosesinə təsirini dəyərləndirmək, biliklərin mərhələli şəkildə mənimsənilməsinin, məntiqi əlaqələndirmənin və təlimin səmərəliliyinin necə təmin edildiyini müəyyənləşdirməkdir.

R2 – Kurikulum hər fənn sahəsində əsas konsepsiyalar, faktlar və prinsiplər haqqında tələbələrin anlayışını qurmaq üçün nəzərdə tutulub. Öyrənmənin mütərəqqi olmasını təmin edir, əsas biliklərdən başlayaraq tədricən daha mürəkkəb ideyalara keçir. Məsələn, elm dərslərində tələbələr əvvəlcə dünya haqqında əsas müşahidələri öyrənirlər, sonra enerji, genetik və ya ekosistemlər kimi dərin mövzulara keçirlər. Bu sistemli yanaşma tələbələrə fənlərarası tətbiq oluna bilən güclü konseptual baza inkişaf etdirməyə kömək edir.

R6 – Kurikulumdakı fənlərin ardıcılığı və koordinasiyası tələbələrin əsasdan daha mürəkkəb konsepsiyalara məntiqi şəkildə irəliləməsini təmin etməklə effektiv öyrənməni asanlaşdırmaqda mühüm rol oynayır.

R12 – İtaliyada fənn ardıcılığı təməl konsepsiyalardan qabaqcıl tətbiqlərə

Tədris proqramının keyfiyyəti və beynəlxalq uyğunluğunun qiymətləndirilməsi

qədər mütərəqqi inkişafı dəstəkləyən spiral və şaquli uyğunlaşdırılmış modelə əsaslanır. Fənlərarası koordinasiya STEAM, humanitar və tətbiqi elmlər arasında ardıcılığı təmin edir.

Demək olar ki, bütün ölkələr üzrə fənlərin ardıcılığı “sadədən mürəkkəbə” prinsipi əsasında qurulub. Filippin və İtaliya cavablarında spiral yanaşma – yəni mövzuların getdikcə dərinləşdirilərək təkrar edilməsi xüsusi vurğulanır.

ABŞ, Kanada və Azərbaycan təcrübəsinə dair cavablar göstərir ki, fənlərin məntiqi ardıcılıqla təşkili biliklərin mərhələli şəkildə formalaşmasına şərait yaradır. Qana Respublikasından olan sorğu iştirakçılarının cavablarında isə scafolding (pilləli dəstək) yanaşması ilə tələbələrin əvvəlki biliklər üzərində yeni biliklər əldə etmələri qeyd olunur.

Almaniya və Ukraynadan olan respondentlər bu ardıcılığın bəzən müəllimlərdən asılı olduğunu və akkreditasiya tələbləri ilə müəyyənləşdirildiyini bildirirlər.

Ümumilikdə, fənlərin düzgün ardıcılığı və koordinasiyası tələbələrdə daha dərin anlayış, biliklərarası əlaqə qurma və öyrənmənin davamlılığını təmin edir.

Sual 4. Kurikulumun nəzəri biliklərlə yanaşı praktik bacarıqları təmin etməsi

Bu sualın verilməsində əsas məqsəd ali təhsil müəssisələrində tətbiq edilən kurikulumların nəzəri biliklə praktik bacarıqlar arasında balans yaradıb-yaratmadığını müəyyən etməkdir, çünki müasir ali təhsildə məzunların əmək bazarına hazır olması biliklərin real situasiyalarda tətbiq olunması ilə birbaşa əlaqəlidir.

R1 – Kurikulum nəzəri biliklərlə praktik bacarıqlar arasında balans yaradır. Praktik fəaliyyətlər və istehsalat təcrübələri (stajlar) bu prosesə daxil edilmişdir.

R6 – Kurikulum tələbələrə həm nəzəri biliklər, həm də praktik bacarıqlar təqdim edir və bu da onlarda balanslı və hərtərəfli öyrənmə təcrübəsi yaradır.

R9 – Kurikulum nəzəri biliklərin praktik tətbiqini nəzərdə tutur. Tələbələr əvvəl nəzəri bilikləri mənimsəməli, daha sonra onlarda praktik bacarıqlar formalaşdırılmalıdır.

Respondentlərin cavablarının təhlili göstərir ki, bütün iştirakçılar kurikulumun nəzəri biliklərlə yanaşı, praktik bacarıqları da əhatə etdiyini, xüsusilə laboratoriya işləri, layihə əsaslı öyrənmə, real həyat nümunələri, təcrübə proqramları və staj imkanlarının praktik bacarıqların formalaşmasında əsas vasitə olduğunu vurğulamışlar. ABŞ, İtaliya, Kanada, Cənubi Koreya və Almaniya kimi ölkələri təmsil edən respondentlərin cavablarında kurikulumun əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşdırılması və işə hazırlıq aspekti ön plana çıxır.

Bununla yanaşı, humanitar sahələrdə, xüsusilə onlayn təhsil dövründə praktik bacarıqların formalaşdırılmasının daha çətin olduğunu və pandemiya, eləcə də müharibə kimi qlobal faktorların tələbələrin sosial bacarıqlarına mənfi təsir etdiyi qeyd olunur.

Demək olar ki, respondentlərin böyük əksəriyyəti kurikulumun nəzəri və praktik komponentlər arasında balans yaratdığını düşünür. Lakin bu balansın ixtisasdan, tədris formasından (ənənəvi və ya onlayn) və sosial kontekstdən asılı olaraq dəyişə bildiyi də müşahidə olunur.

Sual 5. Fənlərarası inteqrasiyanın (interdisciplinary integration) tətbiqi

Bu sualın məqsədi fənlərarası inteqrasiyanın kurikulumda necə həyata keçirildiyini və biliklərin müxtəlif fənlər arasında əlaqələndirilmə səviyyəsini müəyyən etməkdir. Müasir təhsildə fənlərarası yanaşma tələbələrdə kompleks düşünmə və problem həlletmə bacarıqlarının formalaşması baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Respondentlərdən bir neçəsinin cavablarını aşağıda qeyd etmək olar:

R1 – Kurikulum biliklərin müxtəlif fənlər arasında tətbiqini təşviq edir və bu da bütöv anlayışın formalaşmasına və problem həlletmə bacarıqlarının inkişafına xidmət edir.

R8 – Fənlərarası inteqrasiya müxtəlif sahə və baxış bucaqlarını əlaqələndirən birgə layihələr və tapşırıqlar vasitəsilə həyata keçirilir.

R9 – Yeni standartlara əsaslanan kurikulum müxtəlif pedaqoji yanaşma və fənlərin ideyalarını birləşdirən öyrənmə sahələrinə malikdir. Kurikulumdakı əksər öyrənmə sahələri bir-biri ilə oxşarlıq təşkil edən istiqamət və alt-istiqamətlərdən ibarətdir.

R13 – Fənlərarası inteqrasiya yalnız bir təhsil proqramı çərçivəsində həyata keçirilir. Məsələn, beynəlxalq biznes proqramında beynəlxalq marketing fənni.

Respondentlərin cavablarına əsasən, fənlərarası inteqrasiya, layihə əsaslı öyrənmə, tematik tapşırıqlar, birgə layihələr və müxtəlif fənn biliklərinin real həyat problemlərinə tətbiqi yolu ilə həyata keçirilir. İtaliya, Cənubi Koreya və Kanadadan olan respondentlərin cavablarına görə fənlərarası inteqrasiyanın riyaziyyat, elm, texnologiya, sosial elmlər və dil bacarıqları arasında əlaqə qurmaqla təmin edildiyi vurğulanır.

Texniki sahələri təmsil edən respondentlər (xüsusilə ABŞ) riyaziyyat və fizika biliklərinin mühəndislik fənlərində tətbiq olunmasını fənlərarası inteqrasiyanın bariz nümunəsi kimi göstərir. Almaniya və İtaliya respondentləri isə sosial iş və humanitar sahələrdə psixologiya, sosiologiya və STEAM-humanitar inteqrasiyasının geniş tətbiq edildiyini qeyd edirlər.

Bununla yanaşı, bəzi hallarda fənlərarası inteqrasiyanın yalnız eyni təhsil proqramı çərçivəsində məhdud qaldığı və daha geniş miqyasda tətbiq olunmadığı göstərilir. Nəticə etibarilə, respondentlərin əksəriyyəti fənlərarası inteqrasiyanın kurikulumun mühüm tərkib hissəsi olduğunu və tələbələrdə bütöv və əlaqəli düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirdiyini düşünür. Lakin bu inteqrasiyanın dərinliyi və sistemliliyi təhsil proqramından və ölkənin təhsil siyasətindən asılı olaraq fərqlənir.

Sual 6. Kurikulumun effektivliyinin (keyfiyyətinin) monitorinqi

Bu sual ali təhsil müəssisələrində kurikulumun keyfiyyətinə nəzarət mexanizmlərini və davamlı təkmilləşdirmə proseslərinin mövcudluğunu müəyyən etmək məqsədi daşıyır. Bəzi respondentlərin cavablarını təqdim edirik:

R2 – İtaliyada fəaliyyət göstərdiyim universitetdə kurikulumun effektivliyi mütəmadi qiymətləndirmələr, tələbə rəyləri və keyfiyyət təminatı yoxlamaları vasitəsilə monitorinq olunur. Professorlar, akademik komitələr və xarici mütəxəssislər dərslərin məzmununu, tədris metodlarını və öyrənmə nəticələrini milli və Avropa təhsil standartlarına uyğunluq baxımından qiymətləndirirlər. Həmçinin tələbə sorğuları və akademik nəticələr davamlı təkmilləşdirmə üçün istifadə olunur.

R5 – Universitetimizdə kurikulumun effektivliyi müxtəlif metodların kombinasiyası vasitəsilə izlənilir. Bunlara tələbə və müəllimlərdən alınan müntəzəm rəylər, qiymətləndirmə nəticələri, fənlər üzrə qiymətləndirmələr və dövrü kurikulum icmalları daxildir. Bundan əlavə, məzunların nailiyyətləri və işəgötürənlərin rəyləri kurikulumun aktual və keyfiyyətli qalmasını təmin etmək üçün nəzərə alınır.

R8 – Kurikulumun keyfiyyəti mütəmadi qiymətləndirmələr, fənn icmalları və tələbə-müəllim rəyləri vasitəsilə monitorinq olunur.

R9 – Kurikulumun düzgün tətbiqinin təmin edilməsi üçün gündəlik olaraq yoxlama və nəzarət mexanizmləri mövcuddur. “School Improvement Assistant” adlanan nəzarətçilər müəllimlər və təhsilçilərə texniki, peşəkar və pedaqoji dəstək və təlimlər təqdim edirlər.

Respondentlərin cavablarının təhlili göstərir ki, kurikulumun effektivliyi, əsasən, çoxsəviyyəli qiymətləndirmə mexanizmləri vasitəsilə monitorinq olunur. Ən çox qeyd edilən vasitələrə tələbə rəyləri, dərslər və müəllim qiymətləndirmələri, proqram icmalları, akademik komitələrin fəaliyyəti və məzunların nəticələrinin təhlili daxildir.

İtaliya və Almaniyanı təmsil edən respondentlər milli və institusional keyfiyyət təminatı qurumlarının (ANVUR, INVALSI və s.) rolunu vurğulayırlar. ABŞ və Kanada kimi ölkələrdə isə sənaye tərəfdaşlarının və əmək bazarının rəylərinin kurikulumun yenilənməsində mühüm rol oynadığı qeyd olunur.

R13 – Keyfiyyət təminatının tələbə, fakültə, universitet və milli akkreditasiya səviyyələrində çoxpilləli şəkildə həyata keçirildiyini göstərir.

Böyük Britaniyadan olan respondentin cavabı isə daha ümumi xarakter daşıyır və bu, bəzi respondentlərin monitorinq mexanizmləri haqqında detallı məlumatla malik olmadığını göstərə bilər.

Sual 7. Tədris proqramlarının təkmilləşdirilməsində tələbə rəyinə verilən əhəmiyyət

Bu sual ali təhsil müəssisələrində tələbə rəyinin kurikulumun yenilənməsi və

tədris keyfiyyətinin artırılması prosesində hansı səviyyədə istifadə olunduğunu müəyyən etmək məqsədi daşıyır. Müasir ali təhsil mühitində tələbə rəyi keyfiyyət təminatının əsas informasiya mənbələrindən biri hesab olunur və tədris prosesinin tələbə mərkəzli təşkilinin göstəricisi kimi qiymətləndirilir.

R2 – Tələbə rəyi institusional səviyyədə sistemli şəkildə toplanaraq akademik komitələr tərəfindən təhlil edilir. Bu cavab tələbə rəyinin yalnız informativ deyil, həm də qərarvermə prosesinə təsir edən mexanizm kimi fəaliyyət göstərdiyini ortaya qoyur.

R4 – Tələbə rəyi kurikulumun güclü və zəif tərəflərinin müəyyən edilməsində əsas vasitələrdən biridir. Bu yanaşma tələbə iştirakçılığının keyfiyyət təminatı prosesinə inteqrasiya olunduğunu göstərir.

R6 – Tələbə rəyinin daha effektiv olması üçün onun dövrü və izlənilə bilən mexanizmə çevrilməsi vacibdir. Bu fikir tələbə iştirakçılığının yalnız məlumat toplama mərhələsində deyil, nəticələrin tətbiqi mərhələsində də aktiv rol oynamasının zəruriliyini göstərir.

R7 – Tələbə rəyinin nəzərə alındığını, lakin dəyişikliklərin tətbiqinin zaman tələb etdiyini bildirir. Bu cavab iştirak mexanizmlərinin mövcud olduğunu, lakin institusional çevikliyin bəzən məhdud ola biləcəyini göstərir.

R9 – Tələbə rəyi mütəmadi şəkildə təhlil olunur və kurikulum yenilənməsində istifadə edilir. Bu yanaşma keyfiyyət təminatının davamlı xarakter daşdığını göstərir.

R10 – Tələbə rəyinin hər zaman real dəyişikliklərə səbəb olmadığını vurğulayaraq, iştirakçılığın bəzi hallarda formal xarakter daşıya biləcəyini göstərir.

Ümumilikdə, təhlillər göstərir ki, tələbə rəyinin toplanması ali təhsil müəssisələrində geniş yayılmış praktikadır. Lakin bu rəyin kurikulumun yenilənməsinə təsir səviyyəsi institusional idarəetmə modelindən və qərarvermə mexanizmlərinin açıqlığından asılı olaraq dəyişir.

Sual 8. Tələbə və məzunların tədris proqramlarının dizaynı və yenilənməsində iştirakı

Bu sual ali təhsil müəssisələrində kurikulumun formalaşdırılması və yenilənməsi prosesində tələbə və məzunların iştirak səviyyəsini müəyyən etmək məqsədi daşıyır. Müasir ali təhsildə maraqlı tərəflərin iştirakı proqramların aktuallığını və əmək bazarına uyğunluğunu təmin edən əsas amillərdən biri hesab olunur.

R1 – Tələbə və məzunlar sorğular və akademik komitələr vasitəsilə proqram yenilənməsində iştirak edir. Bu cavab iştirakçılığın strukturlaşdırılmış mexanizmlər vasitəsilə həyata keçirildiyini göstərir.

R2 – Məzunların təcrübəsi kurikulumun əmək bazarı tələblərinə uyğunlaşdırılmasında istifadə olunur. Bu yanaşma təhsillə məşğulluq arasında əlaqənin gücləndirildiyini göstərir.

Tədris proqramının keyfiyyəti və beynəlxalq uyğunluğunun qiymətləndirilməsi

R4 – Tələbə və məzunların təcrübəsi proqram məzmununun yenilənməsi üçün əsas informasiya mənbələrindən biri hesab olunur.

R9 – Tələbə və məzunların real iş bacarıqları ilə bağlı rəylərinin proqramların yenilənməsində istifadə olunduğunu vurğulayır. Bu yanaşma praktikiyönlü təhsilin gücləndirilməsinə xidmət edir.

R10 – Tələbə nümayəndəliyi mövcuddur, lakin onların təsir imkanları məhdud ola bilər.

Ümumilikdə təhlillər göstərir ki, tələbə və məzun iştirakçılığı ali təhsil müəssisələrində mövcud olsa da, onun qərarvermə prosesinə təsiri və institusional göstəricisi, universitetlər arasında fərqlənir.

Sual 9. Beynəlxalq təcrübə ilə müqayisədə tələbə iştirakçılığının səviyyəsi

Bu sual tələbə iştirakçılığının beynəlxalq ali təhsil təcrübələri ilə müqayisədə hansı səviyyədə olduğunu müəyyən etmək məqsədi daşıyır. Tələbə iştirakçılığı müasir ali təhsil sistemində demokratik idarəetmə və keyfiyyət təminatının əsas göstəricilərindən biri hesab olunur.

R1 – Tələbə iştirakçılığını orta səviyyədə qiymətləndirmək olar və mövcud mexanizmlərin inkişaf etdirilməsi mümkündür.

R3 – İştirakçılıq strukturlaşdırılmış və sistemli xarakter daşıyır və tələbələrin qərarvermə prosesinə inteqrasiya olduğunu bildirir.

R4 – Mövcud tələbə iştirakçılığının, lakin beynəlxalq qabaqcıl təcrübə ilə müqayisədə genişləndirilməsinin vacibliyini qeyd etmək olar.

R7 – İştirak səviyyəsini orta qiymətləndirir və iştirak imkanlarının artırılmasını vacib hesab edirəm.

R9 – Tələbə iştirakçılığının fəal və təşviq olunan proses olduğunu vurğulamaq olar.

Tələbə iştirakçılığı əksər hallarda orta və ya orta-yüksək səviyyədə qiymətləndirilir və onun effektivliyi daha çox institusional idarəetmə modelindən asılıdır.

Sual 10. Kurikulumda sosial ədalət, gender bərabərliyi və inklüzivlik kimi prinsiplər nə dərəcədə nəzərə alınır?

Bu sualın məqsədi kurikulumun yalnız akademik biliklərin ötürülməsi ilə kifayətlənməyib, eyni zamanda sosial ədalət, gender bərabərliyi və inklüzivlik kimi universal dəyərləri nə dərəcədə əhatə etdiyini müəyyənləşdirməkdir. Sual, təhsil proqramlarının etik məsuliyyət, bərabər imkanlar və müxtəlifliyə hörmət prinsipləri əsasında qurulub-qurulmadığını, eləcə də tələbələrin sosial və vətəndaşlıq şüurunun formalaşdırılmasına verdiyi töhfəni qiymətləndirməyə xidmət edir.

R1 – Nyu-Hempşir Universitetində sosial ədalət, gender bərabərliyi və inklüzivlik prinsipləri kurikulumun və institusional dəyərlərin ayrılmaz hissəsidir. Bu prinsiplər ümumi təhsil fənləri, müxtəliflik və inklüzivlik təşəbbüsləri, eləcə də

fənn üzrə məzmun vasitəsilə əks olunur. Müəllimlər inklüziv tədris üsullarından, müxtəlif baxış bucaqlarından və bərabər öyrənmə imkanlarından istifadə etməyə təşviq olunurlar. Nəticədə, tələbələrdə yalnız akademik bacarıqlar deyil, həm də güclü sosial və etik məsuliyyət hissi formalaşır.

R4 – İtaliyada milli təhsil təlimatları inklüziv təhsili, gender bərabərliyini, vətəndaş məsuliyyətini və sosial ədaləti bütün fənlər üzrə əsas dəyərlər kimi müəyyən edir. Universitetlər bu mövzuları xüsusi modullar, inklüziv pedaqoji yanaşmalar, ayrı-seçkiliyə qarşı siyasətlər və bir çox proqramlarda məcburi etik və müxtəliflik təlimləri vasitəsilə kurikulumuna inteqrasiya edirlər.

R10 – Bu prinsiplər proqram siyasətlərində və dərs müzakirələrində yer alır. Maarifləndirmə və bərabər münasibətin təşviqi istiqamətində müəyyən səylər göstərilir.

Seçilmiş respondent cavabları göstərir ki, sosial ədalət, gender bərabərliyi və inklüzivlik prinsiplərinin kurikulumuna inteqrasiyası ölkədən-ölkəyə dərinlik və sistemlilik baxımından fərqlənir. ABŞ və İtaliya nümunələrində bu dəyərlər yalnız ayrıca mövzular kimi deyil, həm institusional siyasət, həm də tədris metodologiyası səviyyəsində kurikulumun əsas komponenti kimi çıxış edir. Bu ölkələrdə inklüziv pedaqogika, etik təhsil və müxtəlifliyə hörmət tələbələrin sosial məsuliyyətli və qlobal vətəndaş kimi formalaşmasına xidmət edir.

Azərbaycan nümunəsi isə bu prinsiplərin mövcud olduğunu, lakin daha çox proqram sənədləri və müzakirələr səviyyəsində yer aldığını göstərir. Bu, inklüzivlik və gender bərabərliyi mövzularının sistemli şəkildə kurikulumun bütün komponentlərinə inteqrasiyası üçün əlavə mexanizmlərə ehtiyac olduğunu göstərir.

Sual 11. Əlilliyi olan tələbələr və fərqli mədəni mühitlərdən gələn tələbələr üçün bərabər imkanlar təmin olunurmu?

Bu sualın məqsədi ali təhsil müəssisələrində inklüzivliyin praktik səviyyədə necə təmin olunduğunu, xüsusilə əlilliyi olan tələbələrin və fərqli mədəni, dil və sosial mühitlərdən gələn tələbələrin təhsilə çıxış imkanlarının bərabərliyini qiymətləndirməkdir. Sual, institusional dəstək mexanizmlərinin, hüquqi çərçivələrin və praktiki tədbirlərin tələbələrin tam və effektiv iştirakını nə dərəcədə təmin etdiyini müəyyənləşdirməyə yönəlib.

R1 – Nyu-Hempşir Universiteti əlilliyi olan və müxtəlif mədəni mühitlərdən gələn tələbələr üçün bərabər imkanların təmin edilməsinə xüsusi diqqət yetirir. Universitetin Tələbə Əlçatanlıq Xidmətləri ofisi vasitəsilə akademik uyğunlaşdırma, köməkçi texnologiyalar və əlçatan tədris mühiti təqdim olunur, eyni zamanda mədəni müxtəlifliyi təşviq edən proqramlar, tələbə təşkilatları və kampus təşəbbüsləri hörmət, bərabərlik və aidiyyət hissini gücləndirir.

R3 – İtaliyada bərabər imkanların təmin edilməsi üçün güclü hüquqi və insti-

Tədris proqramının keyfiyyəti və beynəlxalq uyğunluğunun qiymətləndirilməsi

tusional baza mövcuddur. Universitetlər əlilliyi olan tələbələr üçün xüsusi dəstək xidmətləri, fərdiləşdirilmiş tədris uyğunlaşdırmaları, əlçatan texnologiyalar və ixtisaslaşmış tutorlar təqdim edir. Fərqli mədəni mühitlərdən gələn tələbələr üçün isə dil dəstəyi, mədəni vasitəçilik xidmətləri və inteqrasiya proqramları həyata keçirilir.

R9 – Qana Respublikasında inklüziv təhsil prinsipi tətbiq olunur və bütün tələbələr üçün bərabər imkanlar nəzərdə tutulur. Lakin fiziki mühitlə bağlı maneələr bu inklüzivliyin tam şəkildə reallaşmasına müəyyən çətinliklər yaradır.

Respondent cavablarının təhlili göstərir ki, bərabər imkanların təmin olunması istiqamətində ölkələr arasında həm normativ baza, həm də praktiki icra səviyyəsində fərqlər mövcuddur. ABŞ və İtaliya nümunələrində inklüzivlik sistemli şəkildə qurulmuş institusional strukturlar, ixtisaslaşmış xidmətlər və hüquqi mexanizmlər vasitəsilə təmin olunur. Bu ölkələrdə əlilliyi olan tələbələrin və mədəni müxtəlifliyə malik qrupların akademik və sosial həyata tam inteqrasiyası prioritet istiqamət kimi çıxış edir. Qana nümunəsi isə inklüziv təhsil siyasətinin mövcudluğuna baxmayaraq, infrastruktur və fiziki əlçatanlıq problemlərinin bu siyasətin effektiv icrasına mane ola bildiyini göstərir. Bu hal inklüzivliyin yalnız niyyət və siyasətlə deyil, həm də maddi-texniki resurslar və mühitin uyğunlaşdırılması ilə dəstəklənməsinin zəruriliyini göstərir.

Sual 12. Əgər bu proqramı yenidən dizayn etmək imkanı verilsəydi, gələcək qlobal təhsil trendlərinə cavab verəcək bir əsas dəyişiklik nə olardı?

Bu sualın məqsədi, mövcud təhsil proqramının gələcək qlobal təhsil trendlərinə nə dərəcədə uyğunlaşdırıla biləcəyini müəyyənləşdirmək, eləcə də respondentlərin perspektiv istiqamətlərini aşkarlamaqdır. Sual, proqram dizaynında innovasiya, çeviklik, rəqəmsallaşma və əmək bazarı ilə əlaqələndirmə kimi faktorların hansı istiqamətdə gücləndirilməli olduğunu qiymətləndirməyə xidmət edir.

R1 – Proqram yenidən dizayn edilərsə, davamlılıq, rəqəmsal innovasiya və qlobal əməkdaşlığa fokuslanan fənlərarası və texnologiya əsaslı öyrənmə təcrübələrinin inteqrasiyası prioritet olmalıdır. Bu dəyişiklik mühəndislik, texnologiya və ekoloji məsuliyyətin kəsişdiyi sürətlə dəyişən dünyada tələbələri gələcək çağırışlara hazırlayacaq və proqramı adaptasiya, innovasiya və mədəniyyətlərarası kompetensiyaları önə çəkən qlobal təhsil trendləri ilə uyğunlaşdıracaq.

R3 – Proqramın yenidən qurulmasında real dünya problemlərinə yönəlmiş, təcrübə əsaslı öyrənməyə üstünlük verilməlidir. Qlobal təşkilatlarla tərəfdaşlıqlar, icmayönümlü layihələr və innovasiya inkubatorları vasitəsilə tələbələr nəzəri biliklərini praktik mühitdə tətbiq edə, problem həlletmə və sahibkarlıq düşüncəsi bacarıqlarını inkişaf etdirə bilirlər.

R5 – Proqrama daha çox rəqəmsal savadlılıq və yeni texnologiyalar üzrə fən-

lərin daxil edilməsi tələbələrin sürətlə dəyişən qlobal əmək bazarına uyğunlaşmasına kömək edir. Xüsusilə onlayn əməkdaşlıq, süni intellekt və informasiya əsaslı qərarvermə bacarıqları gələcək trendlərə cavab verən əsas kompetensiyalar kimi ön plana çıxır.

Gələcək qlobal təhsil trendlərinə uyğunlaşma baxımından ən çox vurğulanan əsas dəyişikliklər rəqəmsallaşma, fənlərarası yanaşma və təcrübə əsaslı öyrənmənin gücləndirilməsidir. ABŞ və Cənubi Koreyadan olan respondentlərin cavabları texnologiya, süni intellekt və rəqəmsal savadlılığın proqram dizaynında mərkəzi yer tutmalı olduğunu göstərir. Bu yanaşma tələbələrin çevik, adaptiv və innovativ bacarıqlara yiyələnməsini təmin edir.

Böyük Britaniya nümunəsi isə yalnız texnoloji bacarıqların deyil, eyni zamanda real problemlərin həllinə yönəlmiş praktik təcrübənin və qlobal əməkdaşlığın vacibliyini ön plana çıxarır. Bu, qlobal təhsil trendlərində müşahidə olunan “learning by doing”, sahibkarlıq və sosial təsiryönümlü yanaşmalarla üst-üstə düşür.

Sual 13. Kurikulumun dəyişikliklərə uyğunlaşdırılması prosesi necə həyata keçirilir? Azərbaycan kurikulumu bu proses ilə müqayisədə daha çevikdir, yoxsa ləng gedir?

Bu sualın verilməsində əsas məqsəd ali təhsil müəssisələrində kurikulumun dəyişikliklərə uyğunlaşdırılmasının necə həyata keçirildiyini, bu prosesin çevikliyini və Azərbaycan kurikulumu ilə müqayisədə sürət və effektivlik səviyyəsini müəyyən etməkdir. Müasir təhsildə kurikulumun dəyişən texnoloji, sosial və əmək bazarı tələblərinə operativ cavab verməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır.

R1 – Mənim təcrübəmə görə, Nyu-Hempşir Universitetində kurikulumun uyğunlaşdırılması prosesi strukturlaşdırılmış, lakin nisbətən çevikdir. Kurikulum dəyişiklikləri akademik keyfiyyəti və institusional məqsədlərlə uyğunluğu təmin etmək üçün rəsmi baxış və təsdiq mərhələlərindən keçir. Eyni zamanda kafedrlar texnoloji yeniliklərə, sənayenin tələblərinə və tələbə rəylərinə uyğun olaraq fənləri yeniləmək və yeni məzmun əlavə etmək üçün muxtariyyətə malikdirlər. Azərbaycan kurikulumu ilə müqayisədə bu proses daha çevik və operativdir. Yeni tədris metodlarının, fənlərarası mövzuların və qlobal trendlərin daha tez tətbiqinə imkan verir, eyni zamanda akademik ciddilik və nəzarət qorunur.

R11 – Mənim təcrübəmə görə, kurikulumun dəyişikliklərə uyğunlaşdırılması, xüsusilə müəllimlərlə sənaye tərəfdaşları arasında əməkdaşlıq olduqda, olduqca dinamik ola bilər.

R8 – Prosesə müəllimlər, inzibatçılar və mütəxəssislər daxil olmaqla müxtəlif maraqlı tərəflər cəlb olunur və ümumilikdə, çevikdir, yeniləmələrə, təkmilləşdirmələrə imkan yaradır. Digər ölkələrlə müqayisədə sürət oxşar ola bilər, lakin aktuallığı qorumaq üçün davamlı səylər tələb olunur.

Tədris proqramının keyfiyyəti və beynəlxalq uyğunluğunun qiymətləndirilməsi

R2 və R6 qeyd edirlər ki, İtaliyada kurikulumun uyğunlaşdırılması sistemli və sübutlara əsaslanan yanaşma ilə həyata keçirilir. Dəyişikliklər akademik komitələr tərəfindən qiymətləndirilir və Avropa İttifaqı çərçivələri ilə uyğunlaşdırılır. Lakin normativ tələblər və çoxsəviyyəli idarəetmə səbəbindən bu proses bəzi hallarda daha mərhələli və ləng ola bilər.

R3 və R7 cavablarında kurikulumun mütəmadi icmallar, müəllim müzakirələri və sənaye tərəfdaşlarının rəyləri əsasında çevik şəkildə yeniləndiyi vurğulanır. Bu ölkələrdə proqramların aktual saxlanması və əmək bazarına uyğunlaşdırılması prioritet təşkil edir.

R9 və R5 cavablarında resurs çatışmazlığı və anlayış fərqləri diqqət çəkir. Xüsusilə Qana Respublikasında infrastruktur və material məhdudyyətləri kurikulumun effektiv tətbiqini çətinləşdirir. Əldə edilən nəticələr göstərir ki, kurikulumun dəyişikliklərə uyğunlaşdırılması prosesi əksər ölkələrdə strukturlaşdırılmış və mərhələli şəkildə həyata keçirilsə də, çeviklik səviyyəsi fərqlidir.

ABŞ, Kanada və Böyük Britaniya kimi ölkələri təmsil edən respondentlərin cavablarında bu prosesin daha çevik, operativ və əmək bazarının tələblərinə həssas olduğu vurğulanır. Bu ölkələrdə müəllim və kafedraların kurikulumun yenilənməsində daha fəal rol oynaması, sənaye tərəfdaşlarının və tələbə rəylərinin nəzərə alınması dəyişikliklərin daha sürətli tətbiqinə imkan yaradır. Digər tərəfdən, İtaliya, Almaniya və Cənubi Koreya kimi ölkələrdə kurikulumun uyğunlaşdırılması daha çox normativ çərçivələrə, akademik standartlara və keyfiyyət təminatı mexanizmlərinə əsaslanır.

Sual 14. Sizin ölkənizdə tətbiq olunan kurikulum modeli ilə müqayisədə yerli kurikulum modeli (Azərbaycan) sosial-mədəni kontekstə nə dərəcədə uyğunlaşdırılıb?

Bu sualın məqsədi, kurikulumun yerli sosial-mədəni dəyərlərə və kontekstə nə dərəcədə uyğunlaşdırıldığını və bunun Azərbaycan kurikulumu ilə müqayisəsini müəyyən etməkdir. Sosial-mədəni uyğunluq tədris prosesinin effektivliyinə və biliklərin real həyatla əlaqələndirilməsinə birbaşa təsir göstərir.

R2 – Fəaliyyət göstərdiyim universitetdə kurikulum, əsasən, Avropa və qlobal perspektivlə hazırlanır, beynəlxalq standartlara, bacarıqlara və səriştələrə əsaslanır. Azərbaycan konteksti ilə müqayisədə yerli sosial-mədəni xüsusiyyətlərə daha az uyğunlaşdırılıb. Bəzi fənlərdə müxtəlif mədəniyyətlərdən nümunələr və praktikadan istifadə olunsa da, əsas diqqət tələbələri yalnız yerli məsələlərə deyil, qlobal karyeraya və mədəniyyətlərarası anlayışa hazırlamağa yönəlib.

R4 – Kurikulum Azərbaycan sosial-mədəni kontekstinə orta səviyyədə uyğunlaşdırılıb. Əsas akademik məzmun beynəlxalq standartlara uyğun qalsa da, nümunələr, praktiki hallar və bəzi tədris materialları yerli mədəniyyəti, tarixi və ictimai problemləri əks etdirəcək şəkildə tərtib olunur. Mənim ölkəmdəki kuri-

kulumla müqayisədə bu uyğunlaşdırma tələbələrin öyrəndiklərini yerli mühit və çətinliklərlə daha yaxşı əlaqələndirməsinə kömək edir.

R11 – Bu suala necə cavab verəcəyimi başa düşürəm. Mənim kursum 100% Ukrayna reallıqlarına uyğunlaşdırılıb.

R1 və R3 bildirirlər ki, onların tədris etdikləri kurikulum, əsasən, ABŞ-ın akademik və mədəni mühitinə uyğunlaşdırılıb və qlobalyönlüdür. Azərbaycan kurikulumu isə daha çox milli dəyərlərə, yerli problemlərə və sosial prioritetlərə fokuslanır.

R7 və R8 cavablarında kurikulumun qismən yerli kontekstə uyğunlaşdırıldığı, lakin qlobal vətəndaşlıq və beynəlxalq bacarıqların ön planda olduğunu qeyd edirlər.

R10 – Yerli dəyərlərlə beynəlxalq standartlar arasında balans yaratmaq əsas məqsəd olmalıdır.

Əldə olunan cavabların təhlili göstərir ki, kurikulumun sosial-mədəni kontekstə uyğunlaşdırılması məsələsində Azərbaycan kurikulumu daha lokalyönlü xarakter daşıyır. Bir çox xarici respondentlər öz ölkələrində tətbiq olunan kurikulumların, əsasən, qlobal və beynəlxalq standartlara fokuslandığını, yerli mədəni elementlərin isə ikinci planda qaldığını bildirirlər. Azərbaycan kurikulumu isə milli dəyərlərin, tarixi-mədəni irsin, dil və sosial prioritetlərin tədris məzmununa inteqrasiya olunmasına xüsusi diqqət yetirir. Bu yanaşma tələbələrin biliklərini yerli reallıqlar və cəmiyyətin aktual problemləri ilə əlaqələndirməsinə imkan yaradır. Bununla yanaşı, bəzi respondentlərin cavabları göstərir ki, Azərbaycan kurikulumu, eyni zamanda beynəlxalq standartlarla uyğunlaşmağa çalışır və bu iki yanaşma arasında balans yaratmaq əsas məqsədlərdən biri kimi çıxış edir.

Beləliklə, yerli sosial-mədəni kontekstin qorunması ilə qlobal bacarıqların inkişafı arasında tarazlıq yaratmaq Azərbaycan kurikulumunun mühüm xüsusiyyəti kimi qiymətləndirilə bilər.

Sual 15. Tədris proqramı müəllimlərə təlimin məzmun və metodlarını seçməkdə nə dərəcədə sərbəstlik verir?

Bu sual müəllimlərin tədris prosesində metod və məzmun seçimi baxımından nə dərəcədə muxtariyyətə malik olduqlarını müəyyən etmək məqsədi daşıyır. Müəllim muxtariyyəti tədrisin keyfiyyətinə və yaradıcılığın inkişafına mühüm təsir göstərir.

R6 – Proqram müəllimlərə kifayət qədər sərbəstlik verir. Biz, əsasən, kurikulum məqsədlərinə əməl edirik, lakin öz tədris metodlarımızı, nümunələrimizi və materiallarımızı seçə bilirik. Bu çeviklik dərsləri tələbələrin ehtiyaclarına uyğunlaşdırmağa və mövzunu daha maraqlı və praktik etməyə imkan verir.

R7 – Proqram tələb olunan mövzular üçün ümumi çərçivə təqdim edir, lakin

Tədris proqramının keyfiyyəti və beynəlxalq uyğunluğunun qiymətləndirilməsi

tədris metodlarının, resursların və nümunələrin seçilməsində çeviklik yaradır. Bu azadlıq müəllimlərə dərsləri tələbələrin ehtiyaclarına uyğunlaşdırmağa və öyrənməni daha cəlbedici etməyə kömək edir.

R1 və R2, R3, R4, R5 cavablarında müəllimlərin yüksək səviyyədə sərbəstliyə malik olduqlarını qeyd edirlər. Müəllimlər öyrənmə nəticələrinə uyğun olaraq metodları, materialları və qiymətləndirmə üsullarını sərbəst seçə bilirlər.

R9 və R13 isə müəllimlərin demək olar ki, tam sərbəst olduğunu qeyd edirlər.

Cavablar göstərir ki, müxtəlif ölkələrdə tətbiq olunan kurikulum modelləri struktur və yanaşma baxımından fərqli olsa da, ümumi məqsəd eynidir: şagirdlərdə möhkəm bilik bazası formalaşdırmaqla yanaşı, onlarda bacarıq və kompetensiyaları inkişaf etdirmək. Kurikulumlar, əsasən, nəzəri biliklə praktik tətbiqin əlaqələndirilməsinə, tənqidi və yaradıcı düşünmənin, problem həllətmə, ünsiyyət və əməkdaşlıq bacarıqlarının formalaşdırılmasına yönəlib.

Kurikulumun əmək bazarının tələblərinə uyğunluğu bir çox ölkədə təmin olunsa da, bu uyğunluq dinamik xarakter daşıyır və davamlı yenilənmə tələb edir. Sənaye ilə əməkdaşlıq, praktik məşğələlər, layihə əsaslı və tətbiqyönümlü təlim bu uyğunluğu gücləndirən əsas amillər kimi ön plana çıxır. Eyni zamanda bəzi ölkələrdə nəzəri təlimin üstünlük təşkil etməsi real iş mühiti ilə əlaqənin zəifləməsinə səbəb ola bilər.

Sorğu iştirakçılarının cavablarına və ümumi araşdırmaya, əsasən, ölkələr üzrə kurikulumların təhlilini aşağıdakı formada təhlil etmək olar:

1. Amerika Birləşmiş Ştatları

ABŞ təhsil sistemi çoxsaylı təhsil proqramları və geniş çeşidli tədris metodları ilə tanınır. Tədris proqramları, həm nəzəri bilikləri, həm də praktiki bacarıqları inkişaf etdirməyə yönəlmişdir. Respondentlərin verdiyi cavablara əsasən, ABŞ-da tədris proqramlarının yenilənməsi və tədris metodlarının inkişafı, yüksək təhsil səviyyəsinə malik olan və mütəmadi olaraq peşəkar inkişaf təlimləri keçən müəllimlər vasitəsilə həyata keçirilir. Tədris proqramlarında müasir metodlar, xüsusilə laboratoriya işləri, layihə əsaslı öyrənmə və istehsalat təcrübələri geniş tətbiq olunur. Bununla yanaşı, sorğu iştirakçıları bildirmişlər ki, bəzi çətinliklər mövcuddur, məsələn, bəzi tədris proqramları hələ də nəzəriyyə ilə məhdudlaşır və praktik tətbiq sahələrində zəifliklər mövcuddur.

Tövsiyə: ABŞ-da tədris proqramlarının müasir tələblərə uyğunlaşması və müəllimlərin daha çox praktiki bacarıqlar üzərində təlim alması təmin edilməlidir.

2. Böyük Britaniya

Böyük Britaniyada tədris proqramları və kurikulum islahatları şagirdlərin praktiki bacarıqlarını inkişaf etdirməyə yönəlmişdir. Respondentlərin verdikləri cavablarda, burada kurikulumun təkmilləşdirilməsi prosesində, həmçinin sənaye

nümayəndələrinin iştirak etdiyi və əmək bazarının tələblərinin nəzərə alındığı vurğulanır. Tədris proqramlarında nəzəri biliklərdən əlavə, şagirdlərə əməkdaşlıq, tənqidi düşüncə və problem həllətmə bacarıqları da qazandırılır. Lakin bəzi respondentlər qeyd edirlər ki, müəyyən fənlərdə bu bacarıqların inkişafı hələ də kifayət qədər sürətli deyil və tədris metodlarının daha çevikliyinə artırılması lazım gəlir.

Tövsiyə: Böyük Britaniyada tədris proqramlarının tətbiqi zamanı müəllimlər daha çox təcrübə əsaslı təlimlər və müxtəlif metodlarla inkişafı təmin etməlidir.

3. İtaliya

İtaliya təhsil sistemində tətbiq olunan kurikulum daha çox nəzəri biliklər və konseptual bacarıqların prioritetliyinə əsaslanan yanaşmaya malikdir. Aparılan sorğulara əsasən qeyd etmək olar ki, İtaliyada kurikulum mütəmadi olaraq yenilənir və şagirdlərin praktiki bacarıqlarını artırmağa çalışır. Lakin bəzi cavablarda göstərilir ki, sosial və humanitar sahələrdə tədris metodları bəzən praktiki tətbiqdən daha çox nəzəriyyəyə yönəlir, bu da şagirdlərin əmək bazarına hazırlığının zəif olmasına səbəb ola bilər. Ölkənin təhsil sistemində tətbiq edilən kurikulum fənlərarası inteqrasiyanın güclü olması ilə diqqət çəkir və bu yanaşma tələbələrin daha geniş dünyagörüşü və əlaqəli düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirmələrinə imkan verir.

Tövsiyə: İtaliyada sosial sahələrdə daha çox təcrübə əsaslı tədris proqramlarına və əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşmağa ehtiyac var.

4. Kanada

Kanada təhsil sahəsində yüksək keyfiyyətli və effektiv tədris proqramları ilə səciyyələnir. Respondentlər bildirirlər ki, Kanadada kurikulum, xüsusilə mühəndislik və təbiət elmləri sahələrində əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşmaq məqsədilə mütəmadi olaraq yenilənir. Kanada təhsilində praktiki bacarıqların artırılması üçün layihə əsaslı tədris və təcrübə proqramları əhəmiyyətli rol oynayır. Lakin bəzən bəzi fənlərdə, xüsusilə humanitar sahələrdə, praktiki təcrübə çatışmazlığı problemi mövcuddur. Bu problemlər, əsasən, akademik tədrisin praktiki tətbiqdən fərqləndiyi sahələrdə daha çox təcrübə proqramlarının olmaması ilə əlaqədardır.

Tövsiyə: Kanada təhsil sistemində humanitar istiqamətlər üzrə təcrübəyə-nümlü tədrisin genişləndirilməsi və şagirdlərin əmək bazarının tələblərinə uyğun daha effektiv hazırlığının təmin edilməsi vacib hesab olunur.

5. Cənubi Koreya

Cənubi Koreya təhsil sistemi dünyanın ən inkişaf etmiş təhsil sistemlərindən biridir. Respondentlərin cavablarına əsasən, demək olar ki, kurikulum həm nəzəri bilikləri, həm də praktik bacarıqları inkişaf etdirməyə çalışır. Cənubi Koreyada tədris metodları çox yüksək standartlara malikdir və tədris proqramlarının

Tədris proqramının keyfiyyəti və beynəlxalq uyğunluğunun qiymətləndirilməsi

yenilənməsi mütəmadi olaraq həyata keçirilir. Ancaq bəzi respondentlər qeyd edirlər ki, tədris proqramlarının əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşması baxımından, hələ də bəzi boşluqların olması şagirdlərə konkret iş bacarıqları qazan-dırmaqda çətinliklər yaradır.

Təvsiyə: Cənubi Koreyada tədris proqramları əmək bazarının tələblərinə daha çevik cavab verən və şagirdləri konkret iş bacarıqları ilə təmin edən yeni metodlar tətbiq etməlidir.

6. Almaniya

Almaniya, tədris proqramlarında təcrübə əsaslı yanaşmanın tətbiqi ilə tanınır. Respondentlər bildirirlər ki, burada tədris proqramları, xüsusilə texniki sahələrdə, praktik bacarıqları inkişaf etdirmək məqsədilə nəzəri biliklərlə sıx birləşdirilir. Tələbələrə laboratoriya işləri, təcrübə proqramları və istehsalat təcrübələri vasitəsilə praktiki bacarıqlar qazandırılır. Lakin bəzi respondentlər qeyd edirlər ki, sosial sahələrdə, məsələn, psixologiya və sosial iş sahələrində, praktiki təcrübə məhdud ola bilər. Bu, şagirdlərin sosial və psixoloji bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün əlavə təlimlərə ehtiyac olduğunu göstərir.

Təvsiyə: Almaniya təhsilində sosialyönümlü praktik təcrübələrin genişləndirilməsi və bu sahələrdə də tədris proqramlarının daha çevik və əmək bazarına uyğunlaşdırılması zəruri hesab edilir.

7. Filippin

Filippin təhsil sistemində tətbiq edilən kurikulum şagirdlərin nəzəri biliklərini inkişaf etdirmək üçün strukturlaşdırılmış və mərhələli yanaşmalarla hazırlanır. Lakin respondentlər bildirirlər ki, praktik bacarıqların inkişaf etdirilməsi üçün daha çox işlər həyata keçirilməlidir. Filippində tədris proqramları, əsasən, nəzəri biliklərin inkişaf etdirilməsinə yönəldiyi üçün şagirdlərə əmək bazarında faydalı olan bacarıqları təmin etməkdə çətinliklər yaranır. Bu, təhsil sistemində praktik təcrübələrin artırılması üçün əlavə addımların atılmasının vacibliyini göstərir.

Təvsiyə: Filippində tədris proqramlarında nəzəri biliklərlə yanaşı, daha çox praktik təcrübə və əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşdırılmış təlimlərin tətbiq edilməsi zəruri hesab edilir.

8. Qana Respublikası

Qana təhsil sistemi, xüsusilə humanitar sahələrdə nəzəri bilikləri güclü şəkildə tətbiq etməklə məşhurdur. Respondentlər bildirirlər ki, burada kurikulum, əsasən, nəzəri bilikləri vurğulayır, praktik bacarıqların inkişaf etdirilməsi üçün daha çox imkan yaradılmalıdır. Qanada tədris proqramlarının iş bazarına uyğunlaşması, daha çox praktiki bacarıqların və peşəkar təcrübələrin artırılması baxımından inkişaf etməlidir.

Təvsiyə: Qana təhsil sistemində tətbiq edilən tədris proqramları praktiki bacarıqları daha da inkişaf etdirməli və əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşdırılmalıdır.

9. Azərbaycan Respublikası

Azərbaycan təhsil sistemində tətbiq edilən kurikulum islahatları, tədris proqramlarının şagirdyönümlü və praktiki bacarıqları gücləndirən yanaşmalarla yenilənməsini hədəfləyir. Respondentlərin cavablarında tədris proqramlarının nəzəri biliklərlə yanaşı, praktik bacarıqları da əhatə etdiyi göstərilir. Lakin bəzi respondentlər qeyd edirlər ki, praktik tətbiqin artırılması və tədris metodlarının daha çevik təşkili vacib hesab edilir. Bu, şagirdlərin iş dünyasına hazırlığının artırılması və əmək bazarının tələblərinə uyğun tədris proqramlarının tətbiqi ilə mümkündür.

Tövsiyə: Azərbaycan təhsil sistemində tədris proqramlarının praktik bacarıqlar üzərində daha çox fokuslanması və müasir əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşdırılması zəruridir.

Tədris proqramları və kurikulum islahatları, müxtəlif ölkələrdə fərqli yanaşmalarla həyata keçirilsə də, ümumilikdə, şagirdlərin nəzəri biliklərini və praktik bacarıqlarını inkişaf etdirmək məqsədi daşıyır. Respondentlərin cavablarına əsaslanaraq qeyd etmək olar ki, tədris proqramlarının əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşdırılması və fənlərarası inteqrasiyanın gücləndirilməsi vacibdir. Hər bir ölkə kurikulum islahatlarını həyata keçirərkən, tədris metodlarının yenilənməsi və şagirdlərin əmək bazarına hazırlığını təmin etmək üçün daha çevik və praktiki yanaşmalar tətbiq etməlidir.

Nəticə / Conclusion

Aparılan təhlil və respondentlərin cavabları göstərir ki, tədris proqramları və kurikulum islahatları təhsil sistemlərinin inkişafında əsas rol oynayır və hər bir ölkənin təhsil sahəsindəki uğurlarının əsasını təşkil edir. Respondentlərin əksəriyyəti kurikulumun yalnız nəzəri bilikləri deyil, həm də şagirdlərin praktik bacarıqlarını inkişaf etdirmək məqsədi daşdığını qeyd etmişdir. Xüsusilə layihə əsaslı öyrənmə, laboratoriya işləri, real həyat situasiyalarına əsaslanan tapşırıqlar və istehsalat təcrübələri bu balansın təmin olunmasında mühüm rol oynayır.

Tədris proqramları müasir tələblərə uyğunlaşmaqla yanaşı, şagirdlərin əmək bazarına hazırlanmasını təmin etməlidir. Təhsil islahatları, xüsusən də müəllimlərin peşəkar inkişafını və tədris metodlarını təkmilləşdirmək məqsədi daşıyır. Beynəlxalq təcrübələr göstərir ki, kurikulumun effektivliyi yalnız nəzəri biliklərdən ibarət olmamalı, proqram həm də şagirdlərə tənqidi düşünmə, problem həllətmə, yaradıcı yanaşma, əməkdaşlıq və adaptasiya kimi bacarıqları qazandırmalıdır. Bunun üçün müəllimlərin tədris metodları və yanaşmalarının mütəmadi olaraq yenilənməsi vacibdir.

Fənlərarası inteqrasiyanın və kurikulumun əmək bazarının tələblərinə uy-

Tədris proqramının keyfiyyəti və beynəlxalq uyğunluğunun qiymətləndirilməsi

ğunluğu tədris proqramlarının güclü tərəfləridir. Bir çox respondent, tədris proqramlarında biliklərin müxtəlif fənlər arasında əlaqələndirilməsinin və şagirdlərdə kompleks düşünmə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinin vacibliyini vurğulamışdır. Lakin bəzi ölkələrdə bu inteqrasiyanın dərinliyi və tətbiqi hələ də məhdud qalmışdır. Bu, kurikulum islahatlarının sistemli və davamlı şəkildə həyata keçirilməsini tələb edir.

Tədris proqramları və kurikulum islahatlarının monitorinqi, təhsil sistemlərinin inkişafında əhəmiyyətli rol oynayır. Respondentlər bildirirlər ki, kurikulumun keyfiyyətinə nəzarət üçün müxtəlif qiymətləndirmə mexanizmləri mövcuddur, lakin qeyd edilən prosesin şəffaflıq və iştirakçılıq səviyyəsi ölkələr arasında dəyişir. Bu, kurikulumun davamlı yenilənməsini və əmək bazarının dəyişən tələblərinə uyğunlaşdırılmasını təmin edir.

Ümumilikdə, tədris proqramlarının keyfiyyətini artırmaq və beynəlxalq uyğunluğunu gücləndirmək üçün ölkələr, xüsusən də müəllimlərin təlimi, fənlərarası inteqrasiyanın gücləndirilməsi və əmək bazarının tələblərinə uyğunluğun artırılması istiqamətində daha çevik və müasir yanaşmalar tətbiq etməlidirlər. Kurikulum islahatları yalnız nəzəri biliklərin ötürülməsi ilə deyil, həm də şagirdlərin praktiki bacarıqlarını inkişaf etdirmək, onların əmək bazarına uyğunlaşmalarını təmin etmək məqsədi daşmalıdır. Bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlər, təhsil sistemlərinin davamlı inkişafına və şagirdlərin gələcəkdə uğurlu karyeralar qurmasına kömək edəcəkdir.

Məqalənin aktuallığı. Məqalənin aktuallığı müasir təhsil sistemlərində kurikulumun beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması və qlobal təhsil trendlərinə inteqrasiyası məsələsinin ön plana çıxması ilə bağlıdır. Rəqəmsal transformasiya, süni intellektin tətbiqi, əmək bazarında yeni bacarıqlara tələbat və inklüziv təhsil prinsiplərinin genişlənməsi kurikulumların yenidən dizayn edilməsini zəruri edir. Azərbaycan ümumtəhsil kurikulumunun məqalədə beynəlxalq təcrübə fonunda təhlili və qiymətləndirilməsi həm nəzəri, həm də praktik baxımdan aktualdır.

Məqalənin elmi yeniliyi. Məqalənin elmi yeniliyi müxtəlif ölkələrin kurikulum modellərinin respondent cavabları əsasında müqayisəli təhlilinin aparılması və bu nəticələrin Azərbaycan kurikulumu ilə sistemli şəkildə əlaqələndirilməsidir. Tədqiqat çərçivəsində kurikulumun keyfiyyəti yalnız məzmun baxımından deyil, həm də əmək bazarına uyğunluq, inklüzivlik, sosial ədalət prinsipləri, tələbə iştirakçılığı və monitorinq mexanizmləri kontekstində kompleks şəkildə qiymətləndirilmişdir. Bu yanaşma kurikulumun beynəlxalq uyğunluğunun çoxsaxəli analizini təqdim edir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Tədqiqatın nəticələri təhsil siyasətçiləri, kurikulum tərtibatçıları və ali təhsil müəssisələrinin rəhbərləri üçün praktik əhəmiyyət kəsb edir. Məqalədə irəli sürülən tövsiyələr tədris proqramlarının əmək ba-

zarının tələblərinə uyğunlaşdırılması, fənlərarası inteqrasiyanın gücləndirilməsi, müəllimlərin peşəkar inkişafının dəstəklənməsi və keyfiyyət təminatı mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi baxımından istifadə oluna bilər. Eyni zamanda əldə edilən nəticələr Azərbaycan kurikulumunun beynəlxalq təcrübəyə inteqrasiyası prosesində strateji qərarların qəbuluna elmi əsas yaradır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat / References

1. Adilah, N., Galvez, J., Suliyana, S., & Deta, U. A. (2023). Analisis Implementasi Kurikulum Cambridge pada Salah Satu Sekolah Internasional di Jakarta. *Jurnal Ilmu Pendidikan dan Pembelajaran*, 2(1), 48–64.
2. Fullan, M. (1994). *Coordinating Top-Down and Bottom-Up Strategies for Educational Reform*.
3. Gentry, B. (2020). *The State of International Studies: Curriculum Design*.
4. Leask, B. (2016). *Internationalizing Curriculum and Learning for All Students*.
5. Mikayilova, U., & Kazimzade, E. (2016). Teachers as Reflective Learners: Teacher Perception of Professional Development in the Context of Azerbaijan's Curriculum Reform. *Voprosi obrazovaniya / Educational Studies Moscow*, (2), p.p.125-145.
6. Masut, V.R. (2025). *Trends in International, National, and Local Curriculum...*
7. Ndaipa, C.J. (2023). *Internationalisation of the Curriculum in Higher Education*.
8. Richter, J.J. (2015). *The International Curriculum: Current Trends and Emerging Needs*.
9. Tröhler, D. (2014). *International Curriculum Research*. In *International Handbook of Curriculum Research*. Routledge, p.p.60-66
10. Yao, K.C., Tseng, F.-L., & Chan, C.-C. (2025). Transforming Education: The Impact of Integrating International Education into School Curricula. *Sustainability*, 17(10), p.p.4462.